

— Supporters of the second approach stressed on the subjective meaning of good faith, understanding that error, unintentional incorrect interpretation and attitude to a legal situation (fact) qualify as good faith;

— According to the third approach, subjective and objective evaluations are merged and the good faith principle is understood as a recognized external measure, which is taken into account by the law, the court, which applies the law, and which is recommended to the subjects of civil law relations.

Analysis of the features of the good faith principle leads to the definition that it is a complex, interdisciplinary, social and legal, regulatory, law-making and law-enforcing principle. In the world's legal systems, the good faith principle is mostly used in private law, both as a general principle of the civil law branch and as a principle, which governs a wide range of relations of private law character.

In general, the legal nature of the good faith principle has five dimensions: 1) a general principle of certain branches of law, especially those, related to public international law, private international law and civil law of states; 2) a principle, which impacts law-making and law enforcement; 3) a principle of interpretation of legal norms of the abovementioned branches of law; 4) a principle of exercise of rights and duties of subjects of legal relations in the abovementioned branches of law, which performs the regulatory function; 5) a duty, which should be strictly adhered by all participants of legal relations; 6) a measure of legal presumption of good faith.

Keywords: law, principle of good faith, legal nature, system of law, classification of principles of law.

УДК 340.1

В. В. НОВИЦЬКИЙ

МЕТОДОЛОГІЯ АНАЛІЗУ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ЮРИДИЧНИХ ГАРАНТІЙ ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ

Розкривається функціональне значення методології в праві. Зроблено спробу, відповісти на питання, що собою являє правовий інститут методології в контексті юриспруденції. Окрему увагу приділено аналізу етимологічної сутності таких дефініцій, як «методологія» та «метод». Розкрито термінологічно-категоріальний апарат даної проблематики. Надано визна-

© **НОВИЦЬКИЙ Владислав Валерійович** — аспірант відділу теорії держави і права Інституту держави і права ім. В. М. Корещького НАН України

чення методології в його вузькому та широкому розумінні. Досліджено питання класифікації методів наукового дослідження.

Ключові слова: методологія в праві, метод наукового дослідження, термінологічно-категоріальний апарат, дефініція, наука, наукова діяльність, права людини, юридичні гарантії.

Новицкий В. В. Методология анализа прав человека и юридических гарантий их реализации

Розкрывается функциональное значение методологии в праве. Сделана попытка ответить на вопрос, что собой представляет правовой институт методологии в контексте юриспруденции. Особое внимание уделено анализу этимологической сущности таких дефиниций, как «методология» и «метод». Всесторонне было раскрыто, терминологически-категориальный аппарат данной проблематики. Предоставлено определение методологии в его узком и широком смысле. Исследован вопрос классификации методов научного исследования.

Ключевые слова: методология в праве, метод научного исследования, терминологически-категориальный аппарат, дефиниция, наука, научная деятельность, права человека, юридические гарантии.

Novitskiy Vladyslav. Methodology of analysis of human rights and legal guarantees of their implementation

In the article, attention is paid to the functional meaning of the methodology in the right. Thus, an attempt was made to answer the question of what constitutes the legal institute of methodology in the context of jurisprudence. Particular attention is paid to the analysis of the etymological essence of such definitions as «methodology» and «method». In addition, the terminology-categorical apparatus of this problem was comprehensively disclosed. The author of the article provided an own definition of the methodology in its narrow and broad sense. In the article, the question of classification of methods of scientific research is also researched.

Keywords: methodology in law, method of scientific research, terminology-categorical apparatus, definition, science, scientific activity, human rights, legal guarantees.

Дослідження актуальних питань суспільного буття повинні бути спрямовані на їх практичну реалізацію та генерувати дійсно суспільно-корисні рекомендації для вдосконалення нормативно-правового регулювання суспільних відносин. Для того, щоб діяльність вченого була спрямована на здійснення окреслених завдань, він повинен зосередитись на досягненні науко-

вого результату. Науковець, аналізуючи проблематику наукового пошуку, має обрати методи, які буде надалі використовувати. В будь-якому фаховому дослідженні методологія виконує роль навігаційного покажчика, допомагає обрати шлях, яким потрібно рухатись. Саме тому методологія — це флагман та одна з найголовніших структурних одиниць будь-якого наукового дослідження.

Проблематику методології в праві, досліджували такі науковці, як: Н. М. Оніщенко, О. В. Петришин, В. В. Сухонос, О. В. Котюк, П. М. Рабінович, М. С. Кельман, Н. М. Крестовська, М. А. Дамірлі, Г. О. Дубов, О. І. Осауленко, Ю. В. Кривицький, Л. Г. Матвеева, І. С. Канзафарова, О. Г. Мурашин та інші.

«Питання методології у дослідженнях щодо юридичної науки не є новим для нашого правового осередку, правового вжитку, предмета правового дискутування тощо»¹. Адже, методологія, методи, поряд із метою, об'єктом та предметом, є структурними елементами будь-якого дослідження. «Вірно і те, що, мабуть, більш заплутаного, такого, що не дістало свого вирішення або повного, завершеного вигляду питання серед дискусійних проблематик немає»². Для того, щоб переконатись у вірності зазначеної тези, потрібно спробувати дати відповідь на такі блоки питань: 1) що потрібно розуміти під такими поняттями, як «методологія» та «метод»? 2) класифікація методів наукового дослідження.

Перейдемо до розгляду першого питання. На нашу думку, аналізуючи категоріальний апарат методології в праві, перед нами постає «термінологічна» проблема. В даному випадку, мова йде про наступне, працюючи з юридичною літературою, можна зустріти визначення на кшталт: методологія науки, методологія наукових досліджень, методика наукового пізнання, методологія наукового пізнання, методологія теорії держави та права, методологія окремого наукового знання, методологія конкретного дисертаційного дослідження, методологія юридичної науки, методологія порівняльно-правових дослі-

джень. Враховуючи зазначене, необхідно закцентувати увагу на тому, що згадані дефініції не є цілком тотожними або кардинально протилежними, кожна з них, зважає на свою своєрідність та має спільні структурні компоненти такі, як: методи, підходи, способи методології наукового пошуку. На наше глибоке переконання, проводячи наукове дослідження в царині юриспруденції загалом та теорії держави і права зокрема, доцільно взяти за основу, правову категорію «методологія», як «родове» поняття, «методологія юридичної науки», як «видове», а «методологія порівняльно-правових досліджень», як «безпосередньо-об'єктне» поняття, з урахуванням предмета дослідження «порівняльно-правовий аналіз юридичних гарантій прав людини», майбутньої дисертаційної роботи, автора даної статті. Дана класифікація, не претендує на безапеляційність, однак може допомогти, в контексті окремо взятого наукового дослідження.

В етимологічному значенні термін «методологія» перекладається з латинської мови як (*methodus* — метод, *logos* — вчення) означає вчення про метод³. Крім того, термінологічно таку категорію, як «методологія», можна розкрити в таких значеннях: 1) вчення про науковий метод пізнання й перетворення світу, його філософська, теоретична основа; 2) сукупність прийомів дослідження, що застосовуються в будь-якій науці відповідно до специфіки об'єкта її пізнання⁴. Таким чином, розглянувши етимологічну та термінологічну складову досліджуваної дефініції можемо сказати, що методологія — це не лише вчення про метод, шлях пізнання, а й вчення про прийоми, які науковець може використовувати з урахуванням особливостей конкретного об'єкта пізнання.

На нашу думку, для того, щоб всебічно розкрити сутність вищенаведеної класифікації понятійно-категоріального апарату методології в праві та беручи до уваги єдність його внутрішньоструктурованих елементів, поняття «методологія» потрібно розглянути, застосовуючи при цьому **вузкий та**

широкий підхід. В даному випадку необхідно виробити та проаналізувати «узагальнену» правову категорію «методологія» в контексті права, а вже потім, зосередитись на своєрідності «видового» і «безпосередньо-об'єктного» поняття даної дифініції. Крім того, вбачаємо за необхідне додатково пояснити те, що «видове» і «безпосередньо-об'єктне» поняття методології є похідним від його «узагальненої», «родової» дефініції.

До першої групи (вужький підхід) доцільно віднести таких науковців, як: О. В. Петришин, В. В. Сухонос, Н. М. Крестовська, О. І. Осауленко, Ю. В. Кривицький, Л. Г. Матвеева та інші. Представники цього підходу, під поняттям «методологія», розуміють «вчення про парадигми, принципи і методи наукового пізнання»⁵; «систему певних теоретичних принципів, логічних прийомів, конкретних способів дослідження предмета науки»⁶. Розглянувши наведені позиції правників, ми їх відносимо до вузького підходу, виходячи із наявності хоча б одного із таких мотивів: 1) відсутності «практичного» аспекту, тобто посилання у визначенні поняття «методологія» на процес використання їх складових компонентів при дослідженні об'єкта та предмета наукового пошуку. Методологія загалом та її складові елементи є невід'ємним базисом будь-якого наукового дослідження, підґрунтям якого є не лише теоретична, а й практична діяльність, саме це, зумовлює важливість зазначеного; 2) не врахування при формулюванні дефініцій «методологія», поряд із принципами, прийомами, способами дослідження, однієї з основоположних складових, таких, як «методи» наукової діяльності. На нашу думку, з урахуванням вище наведеного, все ж таки, розкриваючи поняття «методологія» у вузькому значенні, потрібно виходити із його етимологічної сутності. Таким чином, **методологія у вузькому розумінні** — це вчення про методи наукового пошуку.

До другої групи (широкий підхід) можемо віднести наступних правників: М. С. Кельман, І. С. Канзафарова, О. Г. Мурашин, П. М. Рабінович, М. А. Дамірлі та інші. На думку репрезента-

торів даного підходу, «методологія — це: а) система принципів, підходів, методів, засобів і форм діяльності дослідника; б) вчення про їх використання в процесі пізнання державно-правових явищ»⁷; «методологію можна визначити, як систему взаємозумовлених принципів, законів, категорій і способів наукової та практичної діяльності, що впливають із них і спрямовують її на дійсне пізнання і перетворення дійсності на певній світоглядній основі»⁸. Враховуючи вищенаведене, можемо сказати, **методологія у широкому розумінні** — це узгоджена система пізнавальних засобів (методи, категорії, принципи, підходи, форми діяльності дослідника), які використовує науковець при науково-теоретичному дослідженні окремо взятого об'єкта, предмета дослідження та які, за результатом проведеного наукового пошуку, допомагають йому, виробити дієві на практиці рекомендації з вдосконалення теоретичного усвідомлення, а також нормативно-правового врегулювання тієї чи іншої групи суспільних відносин. На наше переконання, обміркувавши приведені приклади широкого підходу до тлумачення такої правової категорії, як «методологія» в праві, важливо з акцентувати на тому, що він найбільш комплексно висвітлює специфіку даної дефініції та допомагає з'ясувати внутрішню природу поняття «методологія юридичної науки», як «видового», а «методологія порівняльно-правових досліджень» як «безпосередньо-об'єктного» поняття.

Продовжуючи розбиратись в понятійно-категоріальному апараті методології в праві, варто зазначити: «Методологія юридичної науки — система підходів, методів і способів наукового дослідження, теоретичні засади їх використання при вивченні державно-правових явищ»⁹. На наш погляд, специфіка, поняття «методологія юридичної науки», як «видового», порівнюючи його із правовою категорією «методологія», як «родове» поняття, полягає в тому, що «видове» поняття акцентує увагу на об'єкті дослідження, а саме вивченні державно-правових явищ. Так, можемо знайти дефініції «методоло-

гія», в які науковці включають об'єкт наукового пошуку, але такий підхід, здебільшого притаманний **методології у широкому розумінні**. У свою чергу, «методологія порівняльно-правових досліджень — система методологічних інструментів компаративного та некомпаративного характеру, а також конкретні методики і техніки, які використовуються для досягнення мети порівняльно-правових досліджень — отримання, достовірних знань для їх подальшого практичного застосування»¹⁰. Дана дефініція відрізняється від «родового» та «видового» поняття своєю концентрацією на конкретному предметі дослідження державно-правових явищ, через проведення їх порівняльно-правового аналізу.

На наше глибоке переконання, відносно досліджуваної проблеми потрібно погодитись із Г. О. Дубовим: «Наявність багатьох підходів до визначення поняття методології із широким діапазоном змістів — від пізнавального засобу до філософії або науки в цілому — обумовлено системоутворюючою роллю, яку відіграють методи пізнання в існуванні всієї системи теоретичного знання та її зв'язках із досліджуваною дійсністю. Важливою в цьому контексті визнано їх структурну та функціональну пов'язаність із усіма компонентами основ науки, які є підставами будь-якого пізнання»¹¹. Представлена позиція відповідає дійсності, адже методологія — це та фундаментальна основа, без якої складно уявити будь-яке наукове, фахове осягнення тієї чи іншої проблеми буття.

Однією із основних структурних одиниць методології — крім її рівнів, підходів, способів, принципів, категорій, є методи дослідження. Звернемо увагу, що, з термінологічної точки зору, метод — це: «1. Спосіб пізнання явищ природи та суспільного життя. 2. Прийом або система прийомів, що застосовується в якій-небудь галузі діяльності (науці, виробництві тощо)»¹². З наведеного зрозуміло, поняття «метод» включає в себе дві ключові складові: діяльність з метою пізнання певних процесів, явищ, об'єктів буття, використовуючи при цьому, необхід-

ні на думку науковця, прийоми дослідження. В даному контексті слід перейти з пояснення сутнісного значення категорії «метод», в понятійному значенні, до її розуміння з позиції юриспруденції. «Методи правового дослідження — система розумових і/або практ. операцій, принципів, прийомів і правил, які спрямовані на вирішення певних пізнавальних завдань у сфері права з урахуванням певної пізнавальної мети, що зумовлена духов. і матер. потребами сусп-ва і/або внутр. потребами самої прав. науки»¹³. Наведене визначення є показником екстраполювання термінологічного підходу до тлумачення «методу», як поняття до його пояснення, з акцентом на чітко виокремлений об'єкт пізнання.

На нашу думку, після того, як ми розглянули термінологічно-категоріальний апарат методології в праві, цілком логічно буде перейти до питання класифікації методів наукового дослідження. При нагоді зауважимо, що проблематика класифікації методів наукового пошуку в наукових колах є достатньо дискусійною та неоднозначною. «Так, одні вчені наполягають на виборі одного загального методу через аналіз особливих методів до одиничного (принцип «ієрархічності» або, так би мовити, «матрьошковий» принцип). Інші є прибічниками принципу плюралізму щодо методів дослідження»¹⁴.

Внаслідок динамічного розвитку наукової думки останнім часом активних обертів набирають нові тенденції, зокрема мова йде про пошук найбільш оптимального підходу до класифікації наукових методів, крізь призму монізму чи плюралізму. На наше глибоке переконання, моністичні віяння виникли через подекуди надмірну плюралістичність критеріїв та різноманіття класифікацій методів наукових досліджень. Монізм — це спроба ієрархічної структуризації поглядів до даного питання. Проаналізувавши наведені в юридичній літературі класифікації, окрему увагу слід приділити таким із них: 1) на думку О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко, «теорія держави і права у процесі пізнання державно-правових явищ використовує: загаль-

нонаукові методи (формально-логічний, соціологічний, системний, структурно-функціональний; конкретно-історичний; статистичний тощо); загальні логічні методи теоретичного аналізу (аналіз, синтез, узагальнення, порівняння, абстрагування, аналогія, моделювання); приватно-наукові методи (порівняльного правознавства, техніко-юридичного аналізу, конкретизації, тлумачення тощо)¹⁵; 2) О. В. Котюк виділяє «загальнонаукові методи. До таких методів відносять: діалектичний, матеріалістичний, метафізичний і ідеалістичний» та «конкретно-наукові прикладні методи пізнання держави і права: структурно-функціональний аналіз, правове моделювання, правове прогнозування, порівняльне-правознавство, систематичний метод, статистичні і математичні методи, метод конкретно-соціологічних досліджень, догматичний метод, метод історизму, вчення про біполярність світу тощо»¹⁶.

Таким чином, вищенаведене є красномовним показником того, що проблематика методології в праві — це надзвичайно важливе та складне питання, як для теорії держави і права, так і для всієї юридичної науки. Методологія в контексті юриспруденції — це не суто теоретична конструкція, на яку достатньо звернути увагу, для загальної обізнаності, а інструментально-ціннісний правовий інститут, із цілком практично-прикладним функціоналом. В даному випадку лише короткий екскурс в царину окресленої тематики проілюстрував надзвичайно великий спектр проблемних, дискусійних питань, які потребують подальшого поглибленого, фахового дослідження та аналізу.

1. *Онiщенко Н. М.* Методологія теорії держави і права (деякі аспекти розгляду) // Держава і право. Серія Юридичні науки. 2016. Вип. 71. С. 3.
2. Там само. С. 4-5. 3. *Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук* (гол. редак.). Київ: Абрис, 2002. С. 374. 4. *Словник української мови: в 11 томах. Т. 4.* 1973. С. 692. URL: <http://sum.in.ua/p/4/692/2>
5. *Сухонос В. В.* Теорія держави і права: підручник. Суми: Університетська книга, 2016. С. 34. 6. *Осауленко О. І.* Загальна теорія держави і права:

навч. посіб. Київ: Істина, 2007. С. 7. **7.** *Кельман М. С.* Загальна теорія держави і права: підручник. Київ: Кондор-Видавництво, 2016. С. 20. **8.** *Борщевський І. В., Васильєв А. С., Зілковська Л. М.* та ін. Теорія права і держави: підручник / за заг. ред. докт. юрид. наук А. С. Васильєва. Київ: КНТ, 2009. С. 31. **9.** *Юридична* енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ: Укр. енцикл., 2001. Т. 3: К—М. 2001. С. 618. **10.** *Велика* українська юридична енциклопедія: у 20 т. Харків: Право, 2016. Т. 3: Загальна теорія права / редкол.: О. В. Петришин (голова) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого. 2017. С. 272. **11.** *Дубов Г. О.* Становлення методології юридичних досліджень: особливості радянського та сучасного етапів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12. 00. 01. Київ, 2014. С. 6. **12.** *Словник* української мови: в 11 томах. Т. 4. 1973. С. 692. URL: <http://sum.in.ua/s/metod> **13.** *Велика* українська юридична енциклопедія: у 20 т. — Харків: Право, 2016. Т. 2: Філософія права / редкол.: С. І. Максимов (голова) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого. 2017. С. 456. **14.** *Оніщенко Н. М.* Цит. праця. С. 5. **15.** *Зайчук О. В., Оніщенко Н. М.* Теорія держави і права. Академічний курс: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2006 URL: http://www.ebk.net.ua/Book/law/zaychuk_tdp/part1/203.htm **16.** *Котюк В. О.* Загальна теорія держави і права: навч. посіб. Київ: Атіка, 2005. С. 23-24.

Novitskiy Vladyslav. Methodology of analysis of human rights and legal guarantees of their implementation

A scientific article devoted to your attention is devoted to one of the most actual problems of the theory of state and law. The methodology of law has a complex of complex issues that today remain the subject of the study of many lawyers. Thus, the discussion of this legal institution is due to its ambiguity and not just the construction of its constituent components. The author clearly illustrates the importance of the topic raised and analyzes a large array of scientific, professional literature. In particular, in the context of the outlined topics, such issues as: 1) What should be understood by such concepts as «methodology» and «method»? 2) Classification of methods of scientific research.

According to the author, the problem of the conceptual apparatus of the methodology in the right, has a completely practical load, and not connected with purely theoretical interest. After all, before analyzing more complex methodological constructions, one should dwell on the assessment of their conceptual, functional purpose. In order to better understand the specifics of the concepts of «methodology» and «method» of scientific research, their

etymological significance was analyzed. In addition, in order to systematize and comprehensively synthesize the scientific sources of information, a narrow and broad approach to the interpretation of these differentiations is used. In the article, author's definition of the concept of «methodology» is given in its narrow and broad sense.

Particular attention is paid to the study of various classifications of scientific research methods. In the article, the author dwells on the latest trends in the development of such a legal institution, as a methodology in law. In particular, we are talking about the choice between monism and pluralism, in the context of choosing the most successful, coherent system of methods of scientific activity of the lawyer, when studying a particular object, subject of study. Thus, an attempt was made to reveal the relevance and importance of this subject in the light of the present and emphasize the need for further professional study.

Keywords: methodology in law, method of scientific research, terminology-categorical apparatus, definition, science, scientific activity, human rights, legal guarantees.